

ABDURAHMON XOLTOJIYEV'S INNOVATIVE ACTIVITY IN UZBEK MUSICAL ART

Jumanazarov Temurbek

- Master's student (2nd year), "Maqom Instrumental Performance" specialty,
Yunus Rajabiy State Institute of Uzbek National Musical Arts.

Ro'za Haydarova

- Acting Professor, Department of "Maqom Instrumental Performance",
Yunus Rajabiy State Institute of Uzbek National Musical Arts.

Abstract

This article presents valuable information about Abdurahmon Xoltojiyev, a Honored Artist of Uzbekistan, master artist, and maqom musician. Almost all the information presented in the article was obtained through a personal interview with Abdurahmon Xoltojiyev himself. Readers will find many previously unknown facts about his life and work, and also about his innovative activities in practice of uzbek national musical performance.

Key words: national music, maqom, musician, artist, qanun (instrument), innovation, chang (instrument), World Masters, conservatory, order of friendship.

ABDURAHMON XOLTOJIYEVNING O'ZBEK MUSIQA SAN'ATIDAGI NOVATORLIK FAOLIYATI

JUMANAZAROV TEMURBEK,

Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti,
"Maqom cholg'u ijrochiligi" mutaxassisligi, 2-kurs magistranti.

Ilmiy rahbar: **Ro'za XAYDAROVA,**

Yunus Rajabiy nomidagi O'zbek milliy musiqa san'ati instituti,
"Maqom cholg'u ijrochiligi" kafedrasi professori v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, ustoz san'atkor va maqomchi sozanda Abdurahmon Xoltojiyev haqida qimmatli ma'lumotlarni o'zida jamlagan. Maqolada berilgan ma'lumotlarning deyarli barchasi shaxsan Abdurahmon Xoltojiyevning o'zi bilan olib borilgan suhbat

natijasida olingan bo'lib, bu maqolada u kishining hayoti va ijodi, shuningdek o'zbek musiqa ijrochiligi amaliyotidagi novatorlik faoliyati haqida ko'pchilik bilmagan ma'lumotlarni olish mumkin.

Kalit so'zlar: milliy musiqa, maqom, sozanda, san'atkor, qonun sozi, novatorlik, chang sozi, World Masters, Konservatoriya, Do'stlik ordeni.

Аннотация

Данная статья представляет ценную информацию об Абдурахмане Холтожиеве, заслуженном артисте Узбекистана, мастере искусств и исполнителе макомов. Почти вся информация, представленная в статье, получена в результате личной беседы с самим Абдурахманом Холтожиевым. Здесь читатели смогут узнать много неизвестных ранее фактов о его жизни и творчестве, а также о его новаторском деятельности в практике исполнения узбекской национальной музыки.

Ключевые слова: Национальная музыка, маком, музыкант, артист, канун (инструмент), новаторство, чанг (инструмент), World Masters, консерватория, орден дружбы.

O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist, mahoratli sozanda, ustoz san'atkor Abdurahmon Xoltojiyev 1957-yil 14-sentabrda Farg'ona viloyati Marg'ilon shahrida tavallud topgan. Bu inson uzoq yillar davomida o'zbek san'atining atoqli ijodkorlari bilan yelkama-yelka turib faoliyat yuritmoqda va bugungacha an'anaviy chang, qonun cholg'ularida o'z yo'lini kashf etgan va uni yosh avlodga o'rgatib kelmoqda[1,1].

“1972-yilda Toshkent davlat konservatoriyasida Sharq musiqasi kafedrasida ochilgan bo'lsa, 1976-yilga kelib birinchi marotaba 12 nafar talabalar to'liq ansambl shaklida birinchi kursga olinganmiz. Taqdir taqozosi bilan meni Farg'onada o'qitgan ustozimning ustozlari O'zbekiston san'at arbobi Faxriddin Sodiqov ustozimizning sinfiga tahsil

olganman. Bir yil ustozni qo'llarida tahsil olib, keyin ustozimiz og'ir kasal bo'lib 1977-yili vafot etganlar"[2,2].

Faxriddin Sodiqovning vafotidan so'ng, ustozimiz chang sozini o'rganishni Faxriddin Sodiqovning yana bir taniqli shogirdlaridan biri bo'lmish Tuyg'un Otaboyevning yordamida davom ettirganlar. 5-kursga kelib esa Abdurahmon Xoltojiyev chang ijrochiligi bo'yicha ta'limini Sulaymon Taxalov sinfida davom ettiradi. Shuningdek, 1979-1980 yillarda boshlab teatr va rassomlik institutida Sulaymon Taxalov boshchiligida tashkil topgan musiqali drama kafedrasida ansamblida o'zbek xalq ashula va qo'shiqlari va maqom asarlarini ijro etib xizmat qilgan.

"Sulaymon Taxalov bilan maqom asoslari darslarimizda juda ham ko'p muloqat qilib o'zbek milliy musiqa ijrochiligida sozlarimizning ko'pligi ammo ularning orasida iste'moldan chiqib ketgan cholg'ularimiz ayniqsa qonun cholg'usi bor ekanligini bilganimdan keyin, bu cholg'u haqida ko'plab ma'lumotlar yig'ib bu soz to'g'risidagi bilimlarimizni tiklashga va uni amaliyotga tatbiq etishga bel bog'laganman"[2,3].

Iste'moldan chiqib ketgan o'zbek milliy sozlarini tiklash yo'lidagi izlanishlar ustozimizni 1980-yilda Toshkent shahridagi "Sverdlov" nomidagi konsert zalida tashkil etilgan Ozarbayjon va Armaniston SSSR xalq artisti, Xaydar Aliyev ordeni sohibasi Zaynab Xonlarovanning gastrol-konsert dasturiga borishga, uning ijodiy guruhi va ansamblidagi sozandalar, xususan qonunchisi Gulyara Rasulova bilan tanishishga sabab bo'ladi. Ustozimiz Abdurahmon Xoltojiyev va Ozarbayjonlik qonunchi Gulyara Rasulovanning ijodiy hamkorligi natijasida, Gulyara Rasulova ustoz uchun Ozarbayjondan qonun sozi va uning ijrochilik uslublari va tarixiga taaluqli manbalarni topib berishga, shuningdek Abdurahmon Xoltojiyev unga chang cholg'usi ijrochiligini o'rgatishga kelishib olishdi.

“Shu muloqotimizdan so‘ng bir oy o‘tib men Ozarbayjonga bordim va u yerda bir muddat qolib qonun cholg‘usining sozlanishi qanaqa, chalinishi qanaqa, barcha ma‘lumotlarni yig‘ib o‘rganib, 1981-yili qonun sozini ilk bor O‘zbekistonga olib kelganman. Shu paytlar bitiruvchi edik va ana shu bitiruvdagi davlat imtihonida chang bilan bir qatorda qonun sozida Ozarbayjon mug‘omlaridan ijro etganman va bunda menga Ozarbayjon mug‘omlarini yaxshi bilgani uchun ustozim Sulaymon Taxalov “Shur” maqomidan qonun cholg‘usiga mos kuylarni tanlab berganlar”[2,4].

Aynan shu davlat imtihonida komissiya a‘zosi sifatida Ozarbayjondan professor Oleg Perov tashrif buyuradi ustozimizning qonun cholg‘usidagi go‘zal ijrosini tinglab, imtihondan so‘ng esa o‘zining samimiy tabrik va tilaklarini aytadi, shuningdek Ozarbayjon mug‘omlarini o‘zbek talabalari ijro etayotganidan mamnunigini bildiradi.

Ozarbayjonlik professorning so‘zlaridan so‘ng Abdurahmon Xoltojiyev Ozarbayjonga yana bir bor qonun cholg‘usini yanada chuqurroq o‘rganish maqsadida tashrif buyuradi. Bu safar ustozimiz Ozarbayjonlik Asa Tagiyevaga murojat qiladi va u bilan shu sohada mushohada qilib qonun cholg‘usi ijrochiligining negizi haqidagi bilimlarini oshirgan. Shu kabi izlanishlar natijasida Abdurahmon Xoltojiyev qonun cholg‘usining rivojlanishi Andalusiya hozirgi Misr va Turkiya kabi mamlakatlari hududiga to‘g‘ri kelishiga qaramay bu sozning dastlabki shakli

asli Markaziy Osiyoda vujudga kelganligini aniqlagan. Oradan biroz vaqt o‘tib Konservatoriyadagi 5 yillik ta‘limni bitirgach Abdurahmon Xoltojiyev Sovet armiyasida harbiy xizmatni o‘tash uchun chaqiriladi.

“O‘sha davrlarda Ikromjon Bo‘ronovning harbiy xizmatchi va askarlardan tashkil topgan milliy cholg‘ular ansambli bo‘lar edi. Bir tanishimiz sababchi bo‘lib shu ansamblga borganman va Ikromjon Bo‘ronov bilan uchrashib, u kishiga kuy chalib berib, ularga ma‘qul kelganman. Shundan so‘ng shu ansamblga changchi – sozanda sifatida xizmatga qabul qilinganman. Keyingi bir yarim yil davomida shu ansamblida Ikromjon akaning kuylari, undan tashqari o‘zbek xalq

kuy - qo'shiqlar, hamda maqom asarlarini o'rganib ijro etib teleradio dasturlari orqali muntazam ravishda ijod qilib kelganmiz. Hozirgacha ana shu Ikromjon Bo'ronovning ansambli bilan Toshkenda qolib ijod qilganim yaxshi bo'lgan ekan deyman, sababi u davrlarda sozandalarga harbiy xizmat davomida o'z bilim va ko'nikmalarini saqlab turish qiyin edi. Men harbiy xizmat jarayonida o'zimni o'qishni davom ettirgandek bo'ldim. Shu davrda Ikromjon akadan sozandalik, san'atkorga kerakli bo'lgan odobni, o'gitlarni olganmiz"[2,5]. Shu o'rinda bir narsani e'tiborga olishimiz joizki u davrda harbiy xizmatda qonun cholg'usiga talab bo'lmagan va shu sababdan ustoz ximat davomida faqatgina chang cholg'usida ijro qilganlar.

1983-yildan boshlab Abdurahmon Xoltojiyev Ikromjon Bo'ronov, Tavakkal Qodirov kabi bir qator atoqli san'atkorlar bilan birga ijod qilib, ularning yozgan asarlarini gramplastinkalarga ovoz yozishgan. Shu bilan birga shu yili ustozimizni O'zbekiston xalq artisti, bastakor va o'sha vaqtda "Maqom" ansamblining badiiy rahbari G'anijon Toshmatovning tavsiyasi bilan O'zbekiston teleradio kompaniyasining "Maqom" ansamblida ishchi o'rni yetishmovchiligi sabab 3 oy muddatga simfonik orkestrga Abdurahmon Xoltojiyevni ishga qabul qilishadi. 3 oydan so'ng esa "Maqom" ansambliga o'tkazilgan. Dastlab, G'anijon Toshmatov Abdurahmon Xoltojiyevning qonun sozidagi ijrosini o'sha yili Samarqandda o'tkazilgan II Xalqaro Simpoziumga tayyorgarlik jarayonlarida eshitadi.

"Ustozimiz G'anijon aka shaxsan boshimda turib, ishga olib kirib, "Maqom" ansambliga shu sozni kiritib, meni shu joyda ishlashimga sababchi bo'lgandilar. Keyinchalik ushbu ansamblidagi ish jarayonida O'zbekiston xalq hofizlari aka – uka Vahobovlar bilan bitta asar ijro qilib, yozib olinganidan so'ng bu asar radio orqali butun O'zbekistonga shov-shuv bo'lib ketgan, shundan keyin har tarafdin qiziquvchilar bu qanday cholg'u ekan degan savollar bilan murojat qilishgan. Keyin esa yana bir qator asarlar tayyotlab televideniya va radioda ko'rsatuvlar tayyorlanib shu cholg'u haqida ma'lumotlar xalqqa berib borilgan"[2,6].

1985-yilga kelib Abdurahmon Xoltojiyev O'zbekiston va Tojikiston xalq artisti Sherali Jo'rayev bilan birgalikda ijodiy faoliyatini boshladi. *"O'zbekiston xalq artisti Sherali Jo'rayev bilan bir konsertda birga bo'lganimizda u kishi menga ular bilan birga ijod qilishni taklif qilganlar. Shundan keyin 1985-1986-yillar oralig'ida ilk bor Sherali Jo'rayev bilan birga "Bandaman" deb nomlangan asarni ijro etganmiz. Anashu qo'shiqda men qonun sozida ijro etgan bir parcha kuy katta shov - shuvlarga sababchi bo'lgan"*[2,7].

Keyinchalik ustozimiz Sherali Jo'rayev bilan birgalikda sobiq ittifoq tarkibiga kiruvchi mamlakatlarga gastrol safarlariga borib, bir-biridan katta sahnalarda konsertlar namoyish etib, xalqning olqish va e'tiboriga sazovor bo'lishdi.

1987-yildan buyon Abdurahmon Xoltojiyev O'zbekiston davlat konservatoriyasi (2002-yilga qadar Toshkent davlat konservatoriyasi)da keyinchalik yana bir qancha musiqiy ta'lim muassasalarida yosh cholg'uchilarga chang - qonun cholg'u ijrochiligi va cholg'uchilar ansambli sinfidan dars berib borgan. Hozirgi kunga kelib ustozning shogirdlari butun O'zbekiston bo'ylab joylashgan boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim muassasalarida musiqa sohasida o'zlari bir paytlar Abdurahmon ustozdan olgan bilimlarni o'quvchi va talabalarga o'rgatib, har yili ko'plab o'quvchilarni yetishtirib chiqarishmoqda. Shu bilan birga ustozning O'zbekistonga qo'shni Respublikalar: Turkmaniston, Qozog'iston, Tojikiston va Qirg'izistonda ham ko'plab shogirdlari bor.

"Shu sozga mehr qo'ygan va bu sozni o'rganishga bel bog'laganlar bor ekanki, men ularga har doim bu ishda ko'maklashib o'z bilimlarimni ularga o'tkazishga harakat qilganman. Undan tashqari barcha shogirdlarimizga ustoz - shogird an'anasi asosida tarbiya berganmiz va hozirda ular ham o'z shogirdlariga shu yo'nalishda o'rgatib borishyapti"[2,8].

Foidalanilgan adabiyotlar:

1. Wikipedia online encyclopedia – Abdurahmon Xoltojiyev.
2. 2025-yil 26-oktabr sanasida Abdurahmon Xoltojiyev bilan olib borilgan og'zaki suhbatdan yozib olingan suhbat yozuvi.

3. Abdurahmon Xoltojiyev “An’anaviy qonun cholg‘usi ijrochiligi” Toshkent 2005.